

Številka: Up-373/14-23

Datum: 16. 6. 2014

ODKLONILNO LOČENO MNENJE SODNIKA DR. MITJA DEISINGERJA K SKLEPU ŠT. Up-373/14 Z DNE 11. 6. 2014

Glasoval sem proti sklepu št. Up-373/14 z dne 12. 6. 2014, s katerim je bila zavržena ustavna pritožba zoper sodbo Višjega sodišča v Ljubljani št. II Kp 2457/2010 z dne 21. 3. 2014 v zvezi s sodbo Okrajnega sodišča v Ljubljani št. IIK 2457 z dne 5. 6. 7. Ustavna pritožba je bila zavržena zato, ker je bila sicer izkazana zatrevana kršitev človekovih pravic, vendar ne s tisto stopnjo očitnosti, ki je pogoj za izjemno predčasno odločanje.

V obravnavani zadevi sta bila podana oba vsebinska pogoja, od katerih je odvisna odločitev o izjemnem predčasnem odločanju. V 21. točki obrazložitve sklepa je ugotovljeno, da ustavna pritožba vsebuje resne očitke kršitve človekovih pravic. V točkah 22, 23 in 24 obrazložitve sklepa pa je nelogična izpeljava ugotovljenih kršitev. Kršitev 28. in posledično 29. člena Ustave je namreč ne le podana, ampak tudi očitna.

V kazenskem postopku se vedno in obvezno izhaja iz opisa dejanja v pravnomočni sodbi. Vse, kar je v opisu dejanja (do zadnje podrobnosti), mora biti z obrazložitvijo sodbe storilcu kaznivega dejanja dokazano. To je izhodišče kazenskega prava, vsebovano tudi v 28. in 29. členu Ustave. Takšna strogost v kazenskih postopkih je nujna in obvezna, ker kazensko pravo pomeni zadnje sredstvo in ne sega na področje etike, morale in politike, kjer se lahko vzpostavijo druge oblike odgovornosti.

Očitna je kršitev prvega odstavka 28. člena Ustave zaradi opisa kaznivega dejanja v izreku pravnomočne sodbe sodišča prve stopnje brez znakov kaznivega dejanja.

Kaznivo dejanje sprejemanja daril za nezakonito posredovanje po prvem odstavku 269. člena KZ je t. i. vnaprejšnje pasivno sprejemanje daril za nezakonito posredovanje pri dovoljenem in zakonitem uradnem dejanju.

Med alternativnimi oblikami tega kaznivega dejanja je očitek pritožniku v opisu dejanja v izreku prvostopne sodbe, da naj bi za drugega sprejel obljubo nagrade, da bi izkoristil svoj vpliv in posredoval, da se opravi uradno dejanje. Sprejem obljube je torej naveden zgolj v abstraktnem povzetku zakonskega besedila (zgornja premisa), ni pa v celotnem nadaljnjem opisu kaznivega dejanja nikjer konkretnega opisa sprejema obljube. V opisu kaznivega dejanja torej ni zakonskega znaka kaznivega dejanja. Pojem sprejema ponudbe je takšen, da se v realnem življenju izraža na različne komunikacijske načine ter mora biti skladno s tem oblikovan tudi v opisu dejanja s konkretno uresničeno obliko sprejema ponudbe kot akta volje in izraženim namenom sprejema takšne ponudbe. O tem obveznem delu konkretizacije v opisu dejanja ni niti besedice, še več, ni niti datuma storitve, kraj je naveden kot neugotovljen, sam znak kaznivega dejanja pa kot "neugotovljen komunikacijski način". V izreku je torej s tem izrazom nedvoumno povedano, da sprejem obljube sploh ni dokazan¹!

Pritožnik v ustavni pritožbi in dopolnitvi te pritožbe torej utemeljeno uveljavlja kršitev prvega odstavka 28. člena Ustave, ker iz izreka sodbe ne izhaja, da je sprejel obljubo nagrade.

KRŠITEV NAČELA ZAKONITOSTI PO PRVEM ODSTAVKU 28. ČLENA USTAVE POMENI, DA STA IZPODBIJANI SODBI NEZAKONITI.

V opisu dejanja in v obrazložitvi je še vrsta kršitev Ustave, ki jih utemeljeno uveljavlja pritožnik v ustavni pritožbi. Postanejo pa irelevantne, ker že navedena kršitev 28. člena Ustave terja oprostilno sodbo.

V 22. točki obrazložitve sklepa je napačno izhodišče, da je zatrjevano kršitev 28. člena Ustave Višje sodišče povezalo z indično sodbo in da bi Ustavno sodišče moralo zastaviti vprašanje, "kako daleč mora biti v takem primeru zajeto v opisu kaznivega dejanja, kako daleč morajo biti konkretizirana dejstva". S takšno utemeljitvijo so povsem prezrte določbe kazenskega materialnega in procesnega prava, ki opredeljuje načelo zakonitosti in ga Ustavno sodišče ocenjuje prek določbe 28. člena Ustave. Ustavno sodišče je namreč prezrlo bistveno ločitev, kaj sodi v opis dejanja v

---

¹ V odločbi št. Up-758/03 je glede načela zakonitosti navedeno, da določnosti zakona preprečuje "da bi se kot znaki kaznivega dejanja uporabljali pojmi in okoliščine, glede katerih ni mogoče osredotočeno dokazovanje".

izreku sodbe in kaj v obrazložitvev². Sodišče ne more in ne sme v obrazložitvi sodbe dopolnjevati obveznih sestavin, ki manjkajo v izreku sodbe. Iz omenjenega stališča v 22. točki obrazložitve sklepa pa prav to izhaja. Sodišče bi na takšni podlagi nadomestilo tožilca in se spremenilo v dvojno protiustavno vlogo sodišča in tožilstva. Skrbna proučitev izpodbijanih sodb kaže, da sta sodišči prav to storili.

V zvezi z opisom dejanja v izreku prvostopne sodbe je to, kar je navedeno v 22. točki obrazložitve sklepa, povsem irelevantno, kajti sodišče mora najprej oceniti, ali opis pomeni kaznivo dejanje,³ šele potem pride na vrsto vprašanje, ali je to dokazano z indekno sodbe ali s sodbo na podlagi neposrednih dokazov.⁴ Pri presoji očitnosti kršitve pa se tudi ni možno sklicevati na obrazložitev v sklepu št. Up-62/96, ko je šlo za vprašanje razpisa referendumu. Kršitev 28. člena Ustave ustreza tudi pogojem iz navedenega sklepa, saj je z "zdrava pamet in vse izkušnje, brez dokazovanja in brez možnosti nasprotnega utemeljevanja, izključujejo vsako možnost drugačnega sklepa".

Po 1. točki prvega odstavka 359. člena v zvezi 2. točko prvega odstavka 269. člena in prvim odstavkom 434. člena ZKP mora namreč tako tenor obtožbe kot opis kaznivega dejanja obvezno obsegati "opis dejanja, iz katerega izhajajo zakonski znaki kaznivega dejanja, čas in kraj storitve kaznivega dejanja".⁵ Za kaznivo dejanje sprejemanja daril za nezakonito posredovanje po prvem odstavku 269. člena KZ bi v obravnavani zadevi moral opis dejanja poleg abstraktnega dela (izbrani del zakonskega besedila kaznivega dejanja) obvezno obsegati konkretizacijo sprejema obljube nagrade zaradi točno določenega osebnega posredovanja pri točno določenem uradnem dejanju v določenem času in na določenem kraju.

V opisu dejanja je sprejem obljube le v abstraktnem zakonskem besedilu brez konkretizacije oziroma še bolj nedoločno z izrazom "na neugotovljen komunikacijski način". V opisu dejanja je celo posebej navedeno, da se pritožnik niti z Reijem Niittyneom, "niti s kom drugim iz Patrie Vehicles Oy ni hotel sestati".

---

² V prvem odstavku 364. člena ZKP je določena delitev sodbe na uvod, izrek in obrazložitev. V četrtem odstavku istega člena pa je določeno, da mora izrek sodbe obsegati vse podatke iz 359. člena ZKP.

³ Glej odločbo Ustavnega sodišča št.Up-265/01: "V prvi fazi pravne kvalifikacije storjenega dejanja je namreč treba ugotoviti, ali je neko dejanje, ki naj bi bilo storjeno v resničnosti, kaznivo dejanje po KZ".

⁴ V odločbi št. Up-259/00 je posebej poudarjeno: "Če dejanje, ki ga obdolžencu očita obtožba in za katerega sodišče v kazenskem postopku ugotovi, da ga je v resnici storil, ne izpolnjuje katerega izmed znakov kaznivega dejanja, kakor so določeni z zakonom, pa je obdolženec obsojen, je prekršeno načelo zakonitosti kot obdolženčeva pravica iz prvega odstavka 28. člena Ustave."

⁵ Š. Horvat, Zakon o kazenskem postopku s komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2004, str. 746: "Čeprav določba prvega odstavka tega člena (359. člen ZKP) ni povsem enaka določbi 2. točke prvega odstavka 269. člena glede tega, kaj mora vsebovati opis dejanja, to ne pomeni, da se za sodbo ne zahteva takšna konkretizacija opisa kaznivega dejanja kot za obtožbo. Tudi opis dejanja v obsodilni sodbi mora imeti podatke o času in kraju storitve kaznivega dejanja, o predmetu, na katerem, in sredstvu, s katerim je bilo kaznivo dejanje storjeno ter vse druge podatke in okoliščine, ki zakonske znake kaznivega dejanja kar najbolj natančno označijo."

Iz opisa dejanja v izreku sodbe je razvidno, kaj naj bi bil namen dajalca obljube, to je "pridobitev politične podpore". Na tem gradi razloge tudi pritožbeno sodišče. Nezakonitega posredovanja pri uradnem dejanju iz prvega odstavka 269. člena KZ ne more predstavljati politična podpora pri izbiri lokalnega zastopnika. Že iz teh razlogov je domnevna obljuba nagrade takšna, da ne ustreza posebej kvalificirani obljubi pri kaznivem dejanju. To pomeni prepovedano zakonsko analogijo⁶.

Povsem nelogično in nerazumljivo pa je v nadaljevanju opisa, da naj bi s pok. Zagožnom pritožnik, ki ni imel nobenega stika s Finci, predlagala družbi Patria lokalnega zastopnika, ki ga je potem Patria izbrala. Torej naj bi pritožnik na neugotovljen način posredoval pri "podkupovalcih", da izberejo Rotis, ki naj bi "užival podporo vladajoče stranke oziroma Vlade Republike Slovenije". Že tako opisana podpora stranke in vlade naravnost izključuje kakršnokoli individualno kazensko odgovornost pritožnika.

Tudi izrazi "obvešččenost, nadzorstvo, predlogi" pri določitvi lokalnega zastopnika Rotis sploh ni možno opredeliti kot izvršitveno dejanje "nezakonitega posredovanja" pri uradnem dejanju, izbiri Patrie na strokovni komisiji in nato na MORS-u, pri katerem osebno posredovanje v opisu za pritožnika sploh ni navedeno.

Kraj storitve kaznivega dejanja je naveden kot "na neugotovljenem kraju", medtem ko se čas od 10. 8. 2005 do 22. 8. 2005 nanaša na pok. Zagožna. Tudi naštevanje sestankov, pri katerih pritožnik sploh ni bil udeležen, ne predstavljajo časa "sprejema obljube".

Na zaključku opisa dejanja za pritožnika pa je navedeno, da je Patria nakazala denar za družbo Riedla in na račun Walterja Wolfa, ki pri opisu dejanja nista v zvezi s pritožnikom. Tudi to logično izključuje pojem obljube darila pritožniku.

Že v samem uvodu pa je pri opisu dejanja neustrezno navedeno sotorilstvo pritožnika in pokojnega Zagožna ⁷, ki pojmovno sploh ni možno. Razen uvodnega izraza "skupno" pa ni niti v abstraktnem delu, niti pri opisu dejanja opisano sotorilstvo. Uporaba 25. člena KZ je torej nezakonita.

---

⁶ V odločbi št. U-I-213/98 je posebej poudarjena prepoved zakonske in pravne analogije v kaznovalnem pravu. Na takšno prepoved *analogije legis* je opozoril že glede jugoslovanske kazenske zakonodaje L. Bavcon v delu L. Bavcon in A. Šelih, *Kazensko pravo, splošni del*, ČZ Uradni list, Ljubljana 1978, str. 99.

⁷ Zoper pok. Zagožna bi moralo sodišče po 139. členu ZKP s sklepom ustaviti kazenski postopek. Zanj velja domneva nedolžnosti in se v kazenskem postopku zoper pritožnika lahko uporabljajo le objektivna dejstva v zvezi z pokojnikom. Isto velja za finske državljane, ki so bili na prvi stopnji oproščeni na Finskem (glej tudi sodbo ESČP v zadevi *Karaman proti Nemčiji*, št. 17103/10).

Izostanek storilcev kaznivega dejanja dajanja daril za nezakonito posredovanje po 269.a členu KZ (oprostitilna na Finskem) pa sploh postavlja pod vprašaj obtožbo za kaznivo dejanje po 269. členu KZ, ki lahko obstaja le ob ugotovljenih obeh kaznivih dejanjih, ne pa samostojno.

Sodišči pri presoji tenorja obtožbe tudi nista upoštevali enotne sodne prakse, ki terja opis kaznivega dejanja z navedbo časa, načina, itd., da se obdolženec lahko brani zoper očitke.⁸

Ustavno sodišče mora pri presoji uveljavljenih kršitev najprej presoditi kršitev 28. člena Ustave. Če pri takšni presoji ugotovi, da opis dejanja v izreku sodbe nima vseh potrebnih elementov kaznivega dejanja, mora samo odločiti in oprostiti pritožnika po 1. točki 358. člena ZKP. Izpodbijanih sodb ob taki ugotovitvi ne more razveljavljati in prepustiti ugotovljeno kršitev Ustave v presajo in odločitev sodišču. Opisa v izreku sodbe ne bi bilo več možno popravljati zaradi prepovedi iz 385. člena ZKP.

Navedena očitna kršitev 28. člena Ustave presega pomen obravnavane zadeve. Sprejemanje takšnih obtožb brez znakov kaznivih dejanj pomeni nov nesprejemljiv standard kazenske represije. S tem posegamo v samo jedro pravne države, ki se odraža predvsem preko načela zakonitosti.⁹

Očitna kršitev 29. člena Ustave in 6. člena EKČP, ker pritožniku ni bila omogočena učinkovita obramba.

Pritožnik utemeljeno uveljavlja, da se zoper očitke v tenorju obtožnega predloga ni mogel učinkovito braniti. Že iz predloga v varianti A je razvidno, da je obtožba temeljila na opisu dejanja, pri katerem je bil naveden neugotovljen komunikacijski način, neugotovljen kraj in nedoločen čas storitve kaznivega dejanja. Z izrazom "neugotovljen" v izreku sodbe je poudarjeno, da za navedeno ni dokazov¹⁰ (Up-785/03). To, da ni neposrednih dokazov zoper pritožnika, izhaja tudi iz sodbe sodišča druge stopnje. Zoper tako opisano kaznivo dejanje, ki bi moralo pomeniti enkrat in neponovljiv historičen dogodek, je obramba popolnoma onemogočena.¹¹ Treba je

⁸ V oprostilnih sodbah VS št. I Ips 153/2012, št. I Ips 197/09, št. I Ips 194/01, št. I Ips 76/01, št. I Ips 150/04, št. I Ips 157/04, št. I Ips 334/05, št. I Ips 58/04 itd.

⁹ Načelo pravne države, ki ga vsebuje 2. člen Ustave, posamezniku med drugim zagotavlja varnost pred samovoljnimi, nezakonitimi in čezmernimi posegi kazenskega represivnega aparata. Varstvo pred samovoljnimi in nezakonitimi posegi se v kazenskem materialnem pravu izraža predvsem skozi načelo zakonitosti (odločba Ustavnega sodišča št. U-I-335/02).

¹⁰ Da bi posamezno dejanje izpolnilo dispozicijo posameznega kaznivega dejanja, kot je določeno z zakonom, in da bi bil njegov storilec zanj kazensko odgovoren, mora njegovo dejanje izpolnjevati vse objektivne in subjektivne znake tega kaznivega dejanja (odločba Ustavnega sodišča št. Up-758/03).

¹¹ V odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-6/93 je to opredeljeno: "... posledica ravnanj, ki statusni opredelitvi dajejo take vrste vsebino, da o njej lahko nastane konkreten spor, ki ima za predmet oprijemljiv in dokazljiv historični dogodek ..."

pritrrditi pritožniku, da se zoper takšne očitke sploh ni možno braniti, da ni možno uveljaviti niti temeljne pravice obtoženega – pravice do dokazovanja alibija. Ne gre torej samo za kršitev 29. člena Ustave, temveč tudi za očitno kršitev 6. člena EKČP.

Razloge o znakih kaznivega dejanja, času storitve in nepotrebnosti določitve kraja je pritožnik izvedel šele z indeično sodbo, tako da jih v postopku ni mogel izpodbijati. Gre za t. i. sodbo presenečenja, ki je ustavno prepovedana, saj krši vsa pravna jamstva v kazenskem postopku iz 29. člena Ustave.

Pritožbeno sodišče je takšno indeično sodbo potrdilo in v obrazložitvi dodalo še svoje ugotovitve in prepričanja. S tem je prepovedano argumentacijo prvostopenjskega sodišča še okrepilo.

Omenjena kršitev Ustave in hkrati kršitev 6. člena EKČP pomenita nepošten postopek zoper pritožnika.

Očitna kršitev 22. člena Ustave zaradi arbitrarne obrazložitve v sodbi sodišča druge stopnje in odvzema pritožnikove pravice do izjave.

V ustavni pritožbi je pritožnik utemeljeno uveljavil kršitev 22. člena Ustave. Sodbi sodišča druge stopnje očita potrditev indeične sodbe, zoper razloge katere se v postopku ni mogel braniti. Sodišče druge stopnje v obrazložitvi povsem pavšalno postavlja trditev, da je očitano kaznivo dejanje "kompleksnejše" in da "je potrebno upoštevati komplet, v sodbi ponujen opis poteka dogajanja, ki skupaj z abstraktnim dejanskim stanjem predstavlja celoto". Takšna trditev ne dosega minimalnega standarda za odgovor na kršitev kazenskega zakona. Tudi glede časa storitve kaznivega dejanja enostavno povezuje s sestanki, dogodki in drugimi opravili, kar sploh ni kaznivo dejanje in pritožnik pri teh dejavnostih sploh ni sodeloval, kot izhaja že iz izreka sodbe. Še več, pritožbeno sodišče sklepa na telefonske kontakte s pok. JZ na podlagi domnevnih kontaktov v drugem časovnem obdobju! Kraj kaznivega dejanja pa naj sploh ne bi bil pomemben.

Glede na dosedanjo ustavnosodno prakso so bile zaradi mnogo manjših samovoljnosti razveljavljene številne sodbe Vrhovnega sodišča. Omenjene kršitve so takšne, da očitno pomenijo kršitev 22. člena Ustave. Z dodatnimi obrazložitvami k indeični sodbi pa je deloma tudi ta sodba presenečenja. S tem je pritožbeno sodišče zagrešilo še dodatno kršitev 22. člena Ustave, saj je pritožnika prikrajšalo za pravico do izjave. Po sodbi sodišča druge stopnje, v obrazložitvi katere so dodatna stališča, mnenja in trditve glede indeične sodbe, se pritožnik ni mogel izjasniti, saj jih prej ni mogel poznati.

Omenjeno očitno kršitev 22. člena Ustave s samovoljno obrazložitvijo drugostopne sodbe ni možno izpodbijati z izrednim pravnim sredstvom, z zahtevo za varstvo

zakonitosti na Vrhovno sodišče. Po 2. točki prvega odstavka 420. člena ZKP se lahko zahteva vložiti le zaradi absolutne kršitve določb kazenskega postopka iz prvega odstavka 371. člena ZKP. Omenjene kršitve Ustave tudi ni možno uvrstiti v 3. točko tega člena ZKP, ker ne gre za določbo, ki bi vplivala na zakonitost sodne odločbe. Na Vrhovnem sodišču torej v izrednem pravnem sredstvu ne obravnavajo "slabe obrazložitve" sodb. To pomeni, da pritožnik lahko takoj vložijo ustavno pritožbo v takšnem primeru kršitve 22. člena Ustave, ker ne more izčrpati drugega izrednega pravnega sredstva.

NASTANEK NEPOPRAVLJIVIH POSLEDIC

Ustavno sodišče se v sklepu ni opredelilo glede drugega kumulativnega pogoja iz drugega odstavka 51. člena ZUstS, tj. nastanka nepopravljivih posledic za pritožnika, ker naj ne bi bil izpolnjen že prvi pogoj. V obravnavani zadevi pa nastanek nepopravljivih posledic za pritožnika sploh ni sporen. Izvršitev kazni zapora je najhujša posledica, ki pomeni odvzem prostosti, česar ni možno kasneje popraviti. Tudi kasnejša možnost denarne odškodnine te posledice ne odpravi.

PRISTRANOST SODIŠČ PRI SOJENJU

Pritožnik v ustavni pritožbi navaja niz okoliščin v zvezi s tem kazenskim postopkom, ki kažejo na pristransko sojenje (4.3 b v ustavni pritožbi). Takšno sojenje ustreza pojmu nepoštenega postopka po 6. členu EKČP. Pritožnikove navedbe potrjuje tudi mnenje prof. Vlad Perjuja iz Boston College.¹² Glede pritožnikove predčasne ustavne pritožbe pa se možnost pristranskega sojenja lahko povezuje tudi z nastopom predsednika Vrhovnega sodišča in vrhovnega državnega tožilca, ki je zastopal obtožbo, na izobraževalnih dnevih slovenskega sodstva po vloženi ustavni pritožbi in pred vloženo zahtevo za varstvo zakonitosti¹³. Ustavno sodišče se v sklepu ni opredelilo glede tega dela ustavne pritožbe.

ODLOČITEV V POSTOPKU ZA VARSTVO ZAKONITOSTI

Sklep Ustavnega sodišča pomeni, da bo Ustavno sodišče odločalo o morebitni ustavni pritožbi šele po odločitvi Vrhovnega sodišča v postopku zahteve za varstvo zakonitosti. V 9. točki obrazložitve sklepa je posebej poudarjeno, da bo moralo

---

¹² Glej <<http://www.iipucnik.si/>>.

¹³ Glej <<http://www.rtvsllo.si/slovenija/predsednik-vrhovnega-sodisca-ali-morajo-sodniki-ziveti-kot-menihi/338776>>.

Vrhovno sodišče presoja tudi vse zatrjevane kršitve človekovih pravic. To pomeni, da bo v primeru kršitve načela zakonitosti pri opisu dejanja brez konkretiziranega znaka kaznivega dejanja samo zagrešilo kršitev 28. člena Ustave.

Ali bo svojo presojo opravilo v skladu z zakonom, z Ustavo in EKČP, se bo izkazalo že pri odločitvi o odložitvi ali prekinitvi izvršitve kazni do končne odločitve Vrhovnega sodišča. To bi glede na vsebino zadevo lahko storilo že sodišče prve stopnje, Vrhovno sodišče pa takoj, ko prejme zadevo. Takšno začasno odredbo namreč v celoti opravičuje zatrjevana huda kršitev 28. člena Ustave in nastanek nepopravljivih posledic za pritožnika.

Že ukrepanje sodišča glede odločitve o zadržanju ali prekinitvi zaporne kazni bo na empirični ravni pokazalo, ali je stališče Ustavnega sodišča o učinkovitem pravnem sredstvu z zahtevo za varstvo zakonitosti potrjeno ali ovrženo.

Kasneje, ko bo na posamezni stopnji sojenja, ustavnosodne presoje ali odločitve na ESČP prišlo do ugotovitve o kršitvi Ustave in EKČP, hujše bodo posledice za sodstvo v celoti. Kaj, če bo odgovor, da je ves kazenski postopek zoper pritožnika od vložitve obtožnega predloga naprej potekal nezakonito, v nasprotju z Ustavo in EKČP, s kršenjem človekovih pravic? Nepristransko sodišče bi se pri odločanju teh posledic moralo zavedati.¹⁴

dr. Mitja Deisinger
Sodnik

---

¹⁴ Sodišče mora realno upoštevati ne le formalna pravna sredstva, ki so na voljo v domačem pravnem sistemu, temveč tudi splošni pravni in politični kontekst, v katerem delujejo, pa tudi osebne okoliščine pritožnika (Akdivar in drugi proti Turčiji (VS), 68. in 69. odstavek; Khashiyev in Akayeva proti Rusiji, 116. in 117. odstavek). Preučiti mora, ali je pritožnik v vseh okoliščinah zadeve za izčrpavanje notranjih pravnih sredstev storil vse, kar bi od njega lahko razumno pričakovali (D.H. in drugi proti Češki (VS), 116.-122. odstavek).